KISS TAMÁS SZOCIOLÓGUS A FEKETE MÁRCIUS ÉVFORDULÓJÁN: NYELVI INTOLERANCIA „MOZGATJA” A MAGYARELLENESSÉGET

Párhuzamos világban élnek románok, magyarok

Leginkább aszimmetria és párhuzamosság jellemzi a románság és magyarság viszonyát, a fekete március óta eltelt 31 év során egyre inkább növekedett a távolság a két közösség között Marosvásárhelyen – állapította meg a Krónikának a véres etnikai konfliktus évfordulója apropóján Kiss Tamás szociológus. Szerinte a magyarok kettős világban élnek: minduntalan ki kell lépniük a komfortzónájukból, miközben a román világba ágyazott intézményes magyar világban élnek.

» KISS JUDIT

ARCHÍV

Pogrom. 1990. március 19-én és 20-án Marosvásárhelyen etnikai zavargások történtek, többen meghaltak, több százan megsebesültek

Leginkább az aszimmetria és a „párhuzamos világok” működése jellemzi jelenleg a román–magyar viszonyokat – mondta el megkeresésünkre Kiss Tamás, akit az 1990-es marosvásárhelyi fekete márciusi események 31. évfordulója apropóján kérdeztünk. A Marosvásárhelyen született szociológus vezetésével tavaly felmérést végeztek a Székelyföldi Közpolitikai Intézet és a Bálványos Intézet szakemberei Kisebbségi Monitor 2020 címmel, a kutatásban a román–magyar viszony különböző aspektusait is vizsgálták.

Erős a nyelvi intolerancia

„A románok és magyarok közti viszonyra jellemző aszimmetria elsősorban a két nyelv státusának egyenlőtlenségéből adódik. A különféle egyenlőtlenségek gyakorlatilag erre vezethetők vissza. Tavalyi felmérésünk során azt is vizsgáltuk, hogy a románok magyarellenessége milyen dimenziókban nyilvánul meg” – fejtette ki a kolozsvári társadalomkutató. Az egyéni szintű diszkrimináció elterjedtségét, elfogadottságát is elemezték, illetve a különböző magyar etnopolitikai célkitűzések, a létező kisebbségi jogosítványok elfogadottságát, a nyelvpolitikák, a nyelvhasználattal kapcsolatos elképzelések támogatottságát, az ezzel kapcsolatos attitűdöket. De a magyar állampolgársággal, a nemzetpolitikával kapcsolatos megítéléseket is. „A vizsgálatnak az volt a legfontosabb eredménye, hogy az egyéni szintű diszkrimináció formái – például hogy egy magyart diszkrimináció ér a munkaerőpiacon, vagy hogy egy román nem akarja kiadni a lakását egy magyarnak – kevésbé jelentenek gondot, sőt e tekintetben némi javulás érzékelhető a korábbi időszakhoz képest. Ami nagyon pregnánsan megnyilvánul, az a nyelvhasználattal kapcsolatos intolerancia” – hívta fel a figyelmet a szociológus. Kifejtette, a megkérdezett románok egyharmada mondta, hogy zavarja, ha körülötte magyarul beszélnek, miközben jóval kevesebb azoknak az aránya, akiket általában zavar, ha idegen nyelven beszélnek körülöttük. „Nagyon nagy azoknak az aránya, akik azt mondják, zavarja őket, ha a magyarok úgy beszélnek anyanyelvükön, hogy a közelben ott van egy román, aki nem érti. Ez is a nyelvi intolerancia egy formája. Ugyanakkor a hivatalos magyar nyelvhasználatot, a létező kisebbségi jogosítványokat a románok döntő többsége elutasítja” – mondta a szociológus, aki szerint a nyelvvel kapcsolatos aszimmetria „mozgatja” a magyarellenességet.

Ahol mindenki kisebbséginek érzi magát

Kiss Tamás összetett kérdésnek nevezte, hogy a tömbben, valamint a szórványvidéken élő magyarság más-másféleképpen szembesül-e diszkriminációval, elutasítással. „Ahol kisebb arányt képviselnek a magyarok, ott kevésbé láthatóak. A tavalyi felmérés a székelyföldi románokra nézve kicsi esetszámot tartalmaz, de más vizsgálatokból az látszik, hogy a Székelyföldön, például Sepsiszentgyörgyön mindenki, így a románok is kisebbségben érzik magukat” – mutatott rá a szociológus. Kifejtette, az ottani románság egy része ragaszkodik az aszimmetrikus nyelvhasználati normákhoz, vagyis nem hajlandó megszólalni magyarul, ellenez bármifajta szimmetriát a két nyelv között, például azt, hogy a román gyerekek is tanuljanak magyarul, és ne csak fordítva. De természetesen nem mindenki viszonyul ekképpen a magyarsághoz, vannak, akik toleránsabbak. „A székelyföldi román közösség megosztott e tekintetben. A Székelyföldi Közpolitikai Intézetnek volt például egy vizsgálata, amiből kiderült, Kovászna megyében a vezető állami tisztségviselők fele román. Azok, akik az állami szektorban dolgoznak és ott bizonyos értelemben privilégiumokat élveznek a románságuk miatt, próbálják tartani ezt az aszimmetriát, intoleránsabbak, mint a Székelyföldön kívül élő románok” – mondta a szociológus. Hozzátette, a székelyföldi románság se egységes e tekintetben, hiszen sokan élnek vegyes házasságban, ők például nagyobb eséllyel gravitálnak magyar irányba: magyar iskolába adják gyerekeiket, a magyar nyelvet is használják.

> **» A vásárhelyi román világ mondhatni „önmagának elégséges” világ, de a vásárhelyi magyar is ilyen: „önmagának elég”, így elég jelentős a két közösség közti párhuzamosság.**

Marosvásárhely, a párhuzamos világok városa

Kérdésünkre, hogy Marosvásárhelyen, a fekete március városában hogyan körvonalazódik a román–magyar viszony, Kiss Tamás úgy fogalmazott, nagymértékben párhuzamos világok működnek. „Nagyfokú az etnikai párhuzamosság. Bizonyos értelemben ott is megtalálhatók a Székelyföldön érvényes kategóriák: ott is van nyitottabb része a román közösségnek, de a magyarok irányában toleráns román réteg arányaiban kisebb. A vásárhelyi románoké mondhatni „önmagának elégséges” világ, de a vásárhelyi magyar is ilyen: „önmagának elég”, így elég jelentős a két közösség közti párhuzamosság. Persze azért vannak átjárások a két közeg között” – fogalmazott Kiss Tamás.

Kérdésünkre, hogy tavaly őszi önkormányzati választások óta, aminek eredményeként Soós Zoltán lett a város polgármestere, érzékelhető-e árnyalatnyi változás a két közösség egymáshoz való viszonyában, a szociológus azt mondta, ezt még korai lenne megítélni, kevés idő telt el azóta. Ugyanakkor attól is függ a viszonyok alakulása, hogy mennyire lesz sikeres polgármester Soós, valamint hogy román ellenfelei mennyire fognak etnikai alapon tematizálni. „Ez politikai konjunktúra, a két közösség viszonyára nézve nem lehet belőle mélyreható következtetéseket levonni. Dorin Florea 2000-ben került a város élére, akkor a románság úgy érezte, többségben van Vásárhelyen, és ez sokáig érvényes volt. Az etnikai szavazás is megmaradt sokáig, nemcsak abban az értelemben, hogy román pártokra szavaztak a vásárhelyiek, de abban az értelemben is, hogy egy jelölt mögött zártak össze. Florea gyengülésével, kifáradásával enyhült ez a dolog, és a legutóbbi helyhatósági választásokon a magyarok zártak össze” – magyarázta a szociológus. Hozzátette, a fekete március óta eltelt 31 évben a párhuzamosság, a két közösség közti távolság megnövekedett Marosvásárhelyen. „1990 és a fekete március ennek a távolodási folyamatnak a kezdete volt. De megjelentek a nyilvános terekben is a magyarok. Akkor a nyilvános terek fölötti dominancia is kérdéses volt egy olyan városban, ahol mindkét közösség többségben érezte magát” – hangsúlyozta Kiss Tamás. Intézményes értelemben a távolság és párhuzamosság mindenképpen növekedett: például oktatás szempontjából is, de kiépült sok magyar intézmény kulturális, sport, gazdasági vonalon is. „Sokkal kompaktabb kisebbségi intézményrendszer működik Vásárhelyen, mint 1990-ben. Viszont nyelvhasználat tekintetében – még akkor is, ha vannak fontos törvények, lehetőség nyílik a hivatalokban az anyanyelvhasználatra – nem változott meg az aszimmetria: továbbra is egyértelműen a román nyelv dominanciája érvényesül a közszférában. 1990-ben is ez volt, csak akkor még nem létezett a párhuzamos magyar intézményvilág” – mutatott rá a szociológus.

A román világba ágyazott intézményes magyar világ

Úgy is lehet fogalmazni, hogy a román–magyar viszonyra az aszimmetrikus párhuzamosság jellemző: ez azt jelenti, sokszor úgy tűnik, mintha két párhuzamos társadalom lenne – fogalmazott Kiss Tamás. „De a románoknak nem kell soha kilépniük saját világukból, komfortzónájukból, a magyaroknak pedig minduntalan ki kell lépniük a sajátjukból, hiszen a hivatalos ügyeiket románul intézik” – mutatott rá. Mint magyarázta, a magyar világ benne van valamiképpen a román világban, de a székelyföldi románságot leszámítva a románoknak ezzel nem is igen kell szembesülniük. „Kolozsváron például nincs nagy jelentősége a románok szemében, hogy létezik egy magyar világ, mert ha mondjuk bemennek egy magyar helyre, iskolába, kocsmába, intézménybe, ott románul kommunikálhatnak. A magyarok ezzel szemben kettős világban élnek: minduntalan ki kell lépniük a komfortzónájukból, miközben a román világba ágyazott intézményes magyar világban élnek” – mondta a szociológus.

» Begyógyulnak a sebek? A fekete márciusról a Nézőpontban

Bár a Marosvásárhely fekete márciusaként elhíresült véres események nem 19-én kezdődtek, a kanócot tulajdonképpen ezen a napon gyújtották meg, ekkor került sor a soviniszta tüntetésre, a magyarellenes atrocitásokra, Sütő Andrásék súlyos bántalmazására. Kinizsi Gyöngyit alig három hónappal azelőtt, a ’89-es forradalom során lőtték meg Marosvásárhelyen, sebesüléséből felépülve már rádiósként került a márciusi események sűrűjébe. Miként jutottak el a pogromig magyarok és románok a nacionálkommunista diktatúra megdöntése, az egyenjogúság reményét hirdető rendszerváltás után három hónappal, mi a tanulsága a fekete márciusnak mindannyiunk számára, frontváros-e még Marosvásárhely, puskaporos hordó-e vajon Erdély? Ezekre a kérdésekre Kinizsi Gyöngyi nyugalmazott marosvásárhelyi rádiós újságíróval keresi a választ a Székelyhon Tv. A három évtizeddel ezelőtti véres események szemtanúja a Nézőpontban kifejti, mi hajtotta az utcára, és mit érzett a magyar közösség elleni támadások idején. „Millió lépés mutatott abba az irányba, hogy itt nagy baj lesz” – idézi fel a fekete márciust megelőző eseményeket Kinizsi Gyöngyi. A volt rádiós újságíró kifejti véleményét arról, hogy az igazságszolgáltatás a pogrom egyetlen román felbujtóját, szervezőjét vagy résztvevőjét sem ítélte el, kizárólag magyarokat és cigányokat vetettek börtönbe, elmondja, begyógyulhatnak-e az akkor ejtett sebek. És arról is beszél, mennyiben tekintenek ma másként egymásra a marosvásárhelyi románok és magyarok, van-e átjárás közöttük, vagy továbbra is párhuzamosan él egymás mellett a két közösség. És rámutat arra is, mi mutat esélyt a normalitásra. A Kinizsi Gyöngyivel készült nézőpontos interjút pénteken 12 órától tekinthetik meg a Székelyhon Tv YouTube-csatornáján.*(Krónika)*